

edice je i absence věcného rejstříku, jehož význam autor patrně nedocenil, neboť rejstřík jmenný zpracoval příkladně, s důrazem na genealogické vztahy jednotlivých osob.

MARTIN NODL

Matthaeus de Cracovia – Matouš z Krakova, Tractatus Birgittini – Brigitké traktáty. Proposicio super canonizacione beate Brigide – Proposice ke svatořečení svatě Brigity Švédské. De passione Cristi ex Revelacionibus sancte Brigitte – Umučení Krista z Revelací svatě Brigity, edice a překlad Drahomíra BREEDVELD-BARÁNKOVÁ (= Fontes Latini Bohemorum VII), OIKOYMENH, Praha 2008

CLVI + 106 s, ISBN 978-80-7298-310-0

Dva krátké spisy Matouše z Krakova, které na základě pěti, resp. čtyř dochovaných rukopisů vydala brněnská filoložka Drahomíra Breedveld-Baránková, nepatří k nejvýznamnějším dílům pražského mistra, heidelbergského rektora a wormského biskupa (v tomto postavení Matouš z Krakova 1410 zemřel), jsou nicméně významnými doklady recepce *Vidění svatě Brigity Švédské* (1303–1373) ve střední Evropě v poslední třetině 14. století. Praha byla jedním z prvních center šíření díla švédské vizionářky (vedle Švédska a Itálie) a v Čechách vznikl jeden z raných překladů *Revelací* do národních jazyků, staročeský překlad Tomáše ze Štítného. Značný zájem o Brigitiny texty inicioval v Praze bezpochyby tehdejší mistr pražské univerzity Matouš z Krakova, který byl v 80. letech 14. století členem druhé kanonizační komise švédské vizionářky a propagoval její úctu i její dílo, to pak především jako ideální příklad vzdělávací duchovní literatury pro laiky i kněží. Že Matoušův zájem o Brigitu a její *Vidění* byl nesen především zájmem o pastorální péči, dokládají oba editované texty z jeho pera, právě tak jako charakter recepce Brigitiných textů v Čechách – byly užívány zřejmě především jako katechetická pomůcka pro kazatele.

V úvodní krátké studii editorka přináší na s. XIII–CXII základní informace k historickému a literárnímu kontextu obou Matoušových spisků (na s. CXIII–CLVI se nachází anglický výtah z úvodní studie), přičemž především rétorický

rozbor Matoušovy *Proposice* (s. LXVIII–LXXIX) napomáhá základnímu porozumění struktury textu. Úvodní studie začíná krátkým přehledem životopisných dat k osobě Matoušové a vylíčením osudů švédské vizionářky, opírajícím se především o studie současného, občas bohužel málo kritického amerického bádání k dějinám ženské spirituality. Kapitolka „*Matouš z Krakova propagátorem Brigitina kultu v Čechách*“ (XLVII–LXXXIII) přináší základní informace k dobové recepci Brigitiných vizí v Praze a okolí. Některé v ní obsažené údaje jsou nedoložitelné – např. tvrzení, že Brigitiny texty mohly sloužit jako podklad pro univerzitní výuku. Domněnka, že Matouš přímo podnítl Tomáše ze Štítného k sepsání českého překladu *Vidění*, je pak docela nepravděpodobná. Škoda že se autorka ve své práci opírala pouze o sekundární literaturu staršího data – necituje ani vydání kritických edic Brigitiných revelací, knihy druhé (*Sancta Birgitta. Revelaciones. Liber II*, edd. Carl Gustaf Undhagen, Birger Bergh, Stockholm 2001) a osmé (*Sancta Birgitta. Revelaciones. Book VIII*, ed. Hans Aili, Uppsala 2002), ačkoliv s příslušnými texty v edici přímo pracuje, ani dvě monografie z roku 2004 a 2005 (Pavlaína Rychterová, *Die Offenbarungen der heiligen Birgitta von Schweden. Eine Untersuchung zur alttschechischen Übersetzung des Thomas von Štítné (um 1330 – um 1409)*, Köln – Wiemar – Wien 2004; Olivier Marin, *L'archevêque, Le maître et le dévot. Genèses du mouvement réformateur pragois. Années 1360–1419*, Paris 2005), které se tématem recepce Brigitiných *Revelací* v Čechách přímo zabývají. Autorka bohužel pomíjí i důkladnou monografii Matthiase Nudinga (*Matthäus von Krakau. Theologe, Politiker, Kirchenreformer in Krakau, Prag und Heidelberg zur Zeit des Großen Abendländischen Schismas*, Tübingen 2007). Text úvodní studie k edici úbec činí dojem, že vznikl před rokem 2000 a pro vydání v ediční řadě Fontes Latini Bohemorum již nebyl aktualizován. Pakliže tomu tak je, měla tato okolnost být v úvodu k edici zmíněna. Odbornou váhu úvodní studie totiž uvedená opominutí podstatně snižují, kromě toho by důkladnější kritická četba nové sekundární literatury prospěla i kapitole věnované spirituálně-teologické kontextualizaci Matoušovy *Proposice* (LXXXIV–CIII), která působí poněkud příliš schematicky.

Důkladnější seznámení se s historickým kontextem editovaných textů by ovšem umožnilo lépe řešit i otázky, které lze při edici středověkého textu považovat za základní: Vydavatelka datuje se stručnou argumentací vznik Matoušova textu

do roku 1385. K tomu lze říci, že historie opakovaných pokusů o Brigitinu kanonizaci, úspěšně realizovanou v roce 1391, je značně komplikovaná (dvakrát byl kanonizační proces přerušen úmrtím papeže, což vždy znamenalo jeho vrácení na úplný začátek), a otázka datace Matoušovy *Propozice* může být rovněž složitější, než se na první pohled zdá. Srovnání Matoušova textu s propozicemi a apologetickými spisy jiných autorů, vzniklými ve stejném časovém období, by mohlo pomoci otázku datace přesněji řešit a umožnilo by zasadit Matoušův text do kontextu apologetické produkce Brigitiných obránců, která byla součástí polemiky strhnuvší se po roce 1378 v souvislosti s počátkem velkého papežského schismatu.

Historická kontextualizace Matoušovy *Propozice* zůstává úkolem budoucího bádání, kritická edice textu poskytuje pro takové snažení základní materiál. Totéž platí pro druhý editovaný text, totiž Matoušovu krátkou kompilaci z pašijových *Vidění*. Editorka určuje podrobně, odkud z osmidílného korpusu Brigitiných *Revelationes* pocházejí jednotlivé pasáže (věty a odstavce) Matoušova textu, což je opět dobrým východiskem pro důkladnější rozbor, právě tak jako důležité informace k rukopisnému dochování obou textů, filiaci rukopisů a ediční technice (s. CIII–CXII) a pečlivý kritický aparát k edici. Obsáhlý vysvětlivkový aparát měl být oproti tomu podroben důkladnější revizi, některé interpretace nepřispívají k lepšímu porozumění textů (např. s. 29, pozn. 58). Není také úplně jasné, podle jakých kritérií se vysvětlivkové komentáře řídí. Tyto malé výhrady neubírají publikaci na důležitosti: kritické edice dochovaných textů zůstávají i nadále základním kamenem veškerého dalšího bádání, na jehož výsledky se lze jen těšit.

PAVLÍNA RYCHTEROVÁ

Kniha dvacatera umění mistra Pavla Židka. Část přírodovědná, ed. Alena HADRAVOVÁ, Academia, Praha 2008
544 s., ISBN 978-80-200-1618-8

Po edici části Židkových *Knih dvacatera umění* pojednávající o řemeslech (1997) vydala Alena Hadravová další oddíl tohoto encyklopedického díla, věnovaný přírodovědě. Mistr Pavel Židek (po 1413–1471) vystudoval několik evropských univerzit, stal se doktorem filozofie, práv a lékařství a byl též vysvěcen knězem. Do své encyklopedie se

pokusil shrnout veškeré tehdejší vědění, dokončil ji asi v roce 1463. Rozdělil ji do dvaceti oddílů, každý věnoval jednomu „umění“ (ars), tedy jednomu vědnímu oboru. Dílo vyhotovil s pomocí řady obdobných středověkých encyklopedií, své prameny však, jak to bylo obvyklé, neprozradil. Některá hesla pouze přebíral z jednoho zdroje, jiná doplňoval, upravoval a rozšiřoval pomocí dalších pramenů. Vznikla tak jediná dochovaná středověká encyklopedie českého autora. Své životní dílo Židek věnoval českému králi Jiřímu z Poděbrad. Kniha se zachovala, bohužel ne v úplnosti, pouze v jediném rukopise v Jagellonské knihovně v Krakově. Chybí několik úvodních folií a výklad pěti posledních umění. Navíc se ze sedmera svobodných umění zcela ztratila geometrie, z aritmetiky zbylo jediné folio a také v musice chybí závěr.

Editorka tentokrát připravila k vydání oddíl přírodovědný. Podobně jako u již vydané části o řemeslnících vedly k volbě dochované marginálie se staročeským překladem latinských termínů. Přírodovědná část je rozdělena na osm oddílů: Ptáci, Létající tvorové (tam patří hmyz, brouci, motýli, ale i netopýr), Mořské ryby, Říční ryby, Čtyřnožci, Plazi a hadi, Červi (jsou tam však především žáby), Stromy. Většina oddílů má v úvodu stručnou definici, tzn. co je to pták, plovoucí zvíře či červ. Někdy následuje i několik hesel vztahujících se tematicky k danému oddílu. Třeba u plazů po definici druhu přichází výklad o přirozenosti plazů, o zařikávání hadů, o jejich jedu a výčet nejedovatějších hadů. Pak po sobě následují stručná výkladová hesla. Zatímco většina encyklopedistů řadí hesla abecedně, Židek je řadil jinak, např. ptáky a létající tvory podle velikosti, tj. od největšího k nejmenšímu. Hesla mívají podobnou strukturu: většinou je nejprve vylíčen vzhled zvířete, případně bývá uvedeno, kde žije, a poté následuje popis jeho chování a zvláštností.

Editorka se snažila o zpřístupnění díla co nejširšímu publiku. Proto latinskou edici provází český překlad, který je navíc zpestřen doprovodnými iluminacemi z jiných středověkých encyklopedií. Každé heslo Židkovy encyklopedie je navíc v podrobné poznámce objasněno: živočich či rostlina jsou identifikováni botanicky přesným názvem a nechybí ani odkazy na prameny v jiných encyklopedických dílech. Často tu najdeme objasnění výkladu, doplněného o středověké iluminace.

Edici předchází podrobný výklad o prameňech, z nichž Židek čerpal. Velká pozornost je věnována shodám se slovníky českého mistra